

צ'וק ההמשך

בית טרזין

מתוך תומי מאת בדד'ריין פריטה

מאי

דפי קשר מס' 15
2006

אייר תשס"ו

שלום רב לכולכם!

הימים ממהרים וחולפים להם וכבר קיץ חדש עומד לו בפתח ועימו החום הכבד והאבק, הים, החופש הגדול, הנסיעות ומי יודע איפה נמצא אתכם. אז רגע אחד לפני שהחום הגדול יערפל את כל חושינו דפי הקשר יוצאים לאור. הפעם ביקשנו להישאר עוד מעט קט ברוח יום הזיכרון לשואה ולגבורה ויום העצמאות, שלא מכבר חלפו להם ולהביא כאן מדבריו של יעקוב גוטרמן צייר בן 71 מקיבוץ העוגן, מתוך ראיון שנתן לעיתון "הדף הירוק" מה-4.5.2006 שיצא לקראת יום העצמאות. וכך אמר:

"בגיל 7 הייתי רועה פרות בכפר נידח בפולין, עמדתי בלב שדה מוצף מים כמה שבועות לפני תום המלחמה. הסתכלתי לשמים ואמרתי לעצמי שאם אנצל ולא יספיקו להרוג אותי, אז החלום הגדול של חיי זה להגיע לפלסטינה ולחיות בין יהודים. לא שמעתי בכלל אז על הרצל או על הציונות. מתחית הבורות של מחנות ריכוז איומים אנשים חלמו ושאפו להגיע למדינה יהודית". עד כאן מדבריו.

ואנחנו, שהמדינה היהודית היא דבר מובן מאליו בשבילנו, מצווים אנו לחרוט על לוח ליבנו את דבריו אלה של יעקוב גוטרמן ולשאת אותם איתנו תמיד.

בית טרזין, גבעת חיים איחוד, עמק חפר, 38935. טל' 04-6369515, פקס: 04-6369793,

דוא"ל: bterezin@ghi.org.il אתר הבית: www.bterezin.org.il

בדפי הקשר הפעם:

עמ' 2	"פפיצ'ק הוא לא ידע את שמו".
עמ' 3	שלושה דורות בפראג - טל בשן המלצות על ספרים:
עמ' 4	איון קלימה "שופט בחסד" - טלילה כסלו
עמ' 5	נשים ומשפחה בשואה - מרגלית שלאין הזמנה לבני הדור השלישי, בגילים 22 עד 26 להצטרף למפגש עם
עמ' 7	צעירים מגרמניה
עמ' 7	דמי חבר
עמ' 8	שאלון לבני דורות ההמשך

הכנס השנתי של בית טרזין-שבת 13.5.2006

הכנס השנה התקיים בסימן גורלם של ילדים קטנים בעת השואה. את הכנס פתח מפגש רעים ומיד לאחריו התכנסה האספה השנתית בה נמסר דו"ח על הנעשה בבית טרזין, כמו כן נמסר דו"ח על המצב הכספי שהשתפר מעט, הודות להיענות הנפלאה של אנשי טרזין שתרמו ביד נדיבה. בהמשך נבחרו ועדות חדשות. בכנס השתתפו גם הנספח לתרבות והקונסולית של ממשלת צ'כיה בישראל וכתב של רשת CBS. הנספח בירך את הנוכחים בעברית טובה. הגיעו עוד אורחים רבים והשתתפות בכנס הייתה מרשימה.

מיד לאחר האספה התקיים מפגש מרתק עם יוסי שריד אשר כתב את סיפורו של פפיצ'ק, הוא פטר קליינמן. גם פטר קליינמן עצמו היה נוכח במפגש וסיפר בקול נרגש את הקורות אותו ואשר הם העומדים בבסיסו של ספרון קטן ומרתק זה אשר שמו הוא: "פפיצ'ק הוא לא ידע את שמו"

יוסי שריד פגש את פטר קליינמן כשיצא ללוות, כחבר כנסת מ שלחת של תאומי מנגלה לאושוויץ בירקנאו בשנת 1989. שתיקתו של פטר סקרנה את יוסי והוא החל לדובב את האיש השתקן הזה.

סיפורו של פטר קליינמן הוא פפיצ'ק, שהיה הילד הכי קטן בבלוק התאומים והגמדים של ד"ר מנגלה, הוא סיפור מורכב ומסובך ונדרשה עבודה בלשית לא פשוטה כדי להתחקות אחר הקורות אותו. יוסי שריד, בן גילו של פטר כותב: "כאשר אמא שלי הולכה אותי לגן הילדים של הגנת רבקה במושבה רחובות, הולכה אימו של פטר אותו ואת אחותו התאומה אל גן הילדים המעונים של מנגלה". פטר לא

ידע את שמו, לא היה לו מושג מנין בא ולאן הוא הולך. שלושה ניסויים נעשו בו בשמונת החודשים בהם שהה בבלוק הניסויים. רק את צעקת אימו הלנה, שעמדה מעבר לגדר החשמלית של בירקנאו וקראה בשמו "פפיצ'ק, אל תשכח מי אתה" הוא לא יכול לשכוח. והספר הזה בא לנסות ולענות על מקצת השאלות שמציקות שנים רבות כל כך: מי הוא, מי הייתה משפחתו, מאין בא ולאן הלך. לספר לזכור ולהזכיר. לאחר המפגש שהתקיים בחדר האוכל הנעים והממוזג של קיבוץ גבעת חיים איחוד היה כיבוד קל במועדון ולאחריו הוזמן הציבור לגלריית הקיבוץ לצפות בתערוכת ציורי ילדים מצ'כיה ומישראל, שצוירו בהשראת הציורים של הילדים בגטו טרזין. האירוע הסתיים במפגש רעים, שכמו תמיד מתקשים להיפרד עד לשנה הבאה.

שלושה דורות בפראג / טל בשן

פסח 2006 - אנחנו צועדות ברחובות פראג, שלושה דורות- אמא, בת, ונכדה בת 16. צעדינו מהדהדים על מרצפות האבן, מביטות למעלה, על כרכובי הבניינים שכל אחד מהם מספר סיפור משלו; מתפתלות בסימטאות, בדרך מכיכר העיר העתיקה לכיכר וואצלאב. וסבתא תספר- כאן עבדה הדודה, וכאן עבדה היא, ופה היה בית העסק של אבא של קפקא, ופה ניגן מוצארט, וכאן היו ההפגנות הגדולות. היסטוריה של מאות שנים כאן מתגלגלת בסיפורים ואנקדוטות מסבתא- לבת- ועכשיו לנכדה, ואני וחושבת לעצמי ששפר עלינו המזל- הרי יש אנשים ששורשיהם בעיירות שכוחות אל באוקראינה, או בליטא.

גאוותה של סבתא על עיר הולדתה עברה גם אלי- לא קשה להתגאות בפראג, ואם שורשיו של אדם נמצאים היכן שקבורים בני משפחתו, הרי ששורשי גם הם כאן, עם סבא- רבא שקבור באולשני, לא רחוק מקברו של קפקא, ושמות בני משפחתנו המתנוססים עם שאר השמות היהודיים על קירות בית הכנסת, ואפרה של סבתי, שנפטרה עוד בגטו, שפוזר במימי הוולטבה, ואני מדמה שהוא משייט שם במים עד היום.

פעמים רבות הגעתי לכאן עם אמא, מנסה לקלוט ולזכור את הסיפורים, במעין תחושת שליחות של מי שצריכה להפנים את הדברים כדי להעביר את המורשת הלאה. ועכשיו אני מגלה שחשוב לי להעביר גם לבתי את הנופים והסיפורים- גם של פראג, גם של משפחתנו. כנראה שזה בא עם הגיל. וכשסבתא עסוקה (יש לה עבודה כאן), אני מוצאת את עצמי בתפקיד המספרת, ומופתעת מכמות הידע שצברתי עם

השנים: כאן הארמון, ואלה היו הקיסרים, וכאן הרובע, כאן עבד סבא שלי בבנק, ומכאן לקחו את היהודים, וגם את סבתא, לגטו. אני נזכרת פעם הראשונה בה הגעתי לעיר, בשנת '90. אמא הגיעה עוד קודם, בימי מהפיכת הקטיפה. כמה התרגשתי כשכל הסיפורים קיבלו לפתע צבע וחיים בעיר אמיתית. נזכרת איך עלינו לבית ילדותה של אמא בפרבר וורשביצה, בניין אפור שניכר שהיה פעם בית מגורים מכובד, ודפקנו בדלת הדירה- פתח לנו בחור צעיר שלא הבין מה רוצות שתי הנשים האלה מחייו. לשם כבר לא נחזור- זה היה ארוע חד פעמי. שהרי פראג היהודית של אמא נעלמה, וכולם הלכו, מלבד הדודה דיטה. את זכרם מעלה סבתא תוך כדי שיטוט ברחובות – כאן עבדה הדודה שלה, כאן היה בית המסחר של הדוד. משפחה בת 31 נפשות, ממנה חזרו רק ארבע. עוד סיפור אחד מרבים. אבל לשאר המקומות אנחנו חוזרות שוב ושוב, והעין אף פעם לא שבעה מהיופי-גנים שמתחת לטירה, בבית הקברות בווישהראד, בקמפה- ובכל פעם, כמו קליידוסקופ, העיר נראית אחרת, דרך עיני, דרך עיני אמא, דרך עיני בתי. אני מנסה לראות את הדברים דרך עיני בתי, שואלת את עצמי מה תקלוט מכל זה, מה הטביע חותם. אחרי הכל, אני מזכירה לעצמי, היא זה לא אני- אלה בני הדור השלישי, אזרחי העולם, והשואה כבר אינה צרובה חזק כל כך בשרם, ואולי טוב שכן. ומצד שני, אני שמחה לדעת שמהו מהשורשים היי חודיים האלה, של נצר ליהדות פראג, כבר נטבע בה. ולרגע אני ומדמינת אותה מטיילת בעיר עם ילדיה שלה, ומספרת להם, "כאן קבור סבא רבא- רבא, וכאן הסבתא שלי גדלה...". בכיכר ווצלאב נתפצל: סבתא תעלה לחנות הספרים הגדולה האהובה עליה, כרמל, הנכדה, תיגש במרץ לחנויות הבגדים- ואני, באמצע, מחכה לשתייה ברחוב, ופתאום קולטת: פראג תמיד תהיה כאן, כפי שהיתה גם בימים ההם, והיא ממשיכה בשלה. אנחנו רק שלושה דורות של נשים יהודיות, קשורות בנימים דקים לעיר יפה בת אלפי שנים.

המלצות על ספרים

"שופט בחסד" מאת איון קלימה / טלילה כסלו

הוצאת זמורה ביתן, תרגום מצ'כית אפרים פרויד

הספר של איון קלימה "שופט בחסד" הגיע לידי רק לאחרונה אף שיצא לאור בעברית לפני שנים רבות (1993). איון קלימה הוא יהודי שנולד בשנת 1931 בפראג בה הוא מתגורר כיום. שלוש שנים מילדותו היה כלוא במחנה טרזיינשטאט.

ספריו של איון קלימה נאסרו להדפסה ולהפצה בצ'כוסלובקיה בין השנים 1970 עד 1990. פרקים אחדים בספר עוסקים בזיכרונותיו כילד בטרזין.

הספר מספר על שופט בכיר בתקופה הקומוניסטית בצ'כוסלובקיה המתחבט בדילמה מוסרית, בין הברירה לשמור על מוסריותו וכתוצאה מכך לאבד את משרתו, לבין היצמדות לעמדת ההשפעה שרכש במחירה בחירה בחריצת דין שקרית ומוכתבת על ידי השלטון.

זהו ספר מרתק, עמוק ופיוטי למרות תכניו הכבדים. מי שמתעניין בתיאור חייו של ילד בן 10 – 11 בגטו, זיכרונות הכתובים בכישרון כתיבה נדיר ונוגע ללב בכנותו וכן ללמוד על החיים בצ'כוסלובקיה בתקופת המשטר הקומוניסטי - יכול למצוא בספר זה עדות הנקראת בנשימה אחת.

בחרתי להביא כאן קטע קצר מתוך הספר בו מתאר איון קלימה את נסיעתו לנבאדה, נסיעה של אדם בוגר הנוסע בעקבות סיפורי האינדיאנים שהזינו את דמיונו כילד בגטו, סיפורים שהזכירו לי מיד את סיפורי הילדים שכתבו "קמרד":

"אני נזכר כיצד הסתובבנו במסדרונות הקסרקטין וספרנו זה לזה את עלילות הספרים שקראנו, סיפורים שבהם דהרו בני שבטי קומאנצ'י ואפאצ'י ונבהו, עלילות סביב נהר ריו גראנדה, היו אלה עבורנו שמות שלא מהעולם הזה, ואנחנו נצמדנו אליהם, כי מקורם בעולם שבו חיים אחרת, שבו אפשר לדהור במרחבי אין גבול, והמותקפים יכלו להשיב אש מרובי וינצ'סטר אל עבר התוקפים והרוע והאלימות עדיין היו צפויים לנקם ושילם

...הגעתי לבסיס תיירות למרגלות הר נישא בשם קאזה גראנדה, שכרתי צריף קטן, התקלחתי ושתיתי כוס חלב אחרי ארוחת הצהריים נסעתי עד שפת הנהר

ריו גראנדה, היה זה נהר רגיל, צר למדי, שבאפיקו זרמו מים עכורים חציתי על גבי מעבורת קטנה למכסיקו (דרכון לא ביקש ממני איש). במשך כשעה שוטטתי בסמטאות המאובקות של עיירת הגבול. הבקתות היו נמוכות ועלובות. עדר של ילדים עירומים למחצה צעקו אלי משהו, אבל לא הבנתי אותם. מן הסתם ביקשו ממני כסף. זה היה כל כך עלוב, כל כך שונה מדמיונותיי משכבר הימים, שחזרתי מאוכזב "

נשים ומשפחה בשואה – קובץ מאמרים בעריכת ד"ר אסתר הרצוג /

מרגלית שלאין

הספר "נשים ומשפחה בשואה" - קובץ מאמרים בעריכת ד"ר אסתר הרצוג, ראה אור במאי 2006 בהוצאת אוצר המשפט. כלולים בו מבוא של העורכת וששה עשר מאמרים שנבחרו מתוך ההרצאות שנישאו בשני הכנסים הבינלאומיים בנושא: נשים ושואה שהתקיימו במכללת בית ברל, בבית טרזין ובבית לוחמי הגטאות בשנת 2002 - "נשים ושואה – קולות אחרים" ובשנת 2003 – "המשפחה בשואה-היבט מגדרי".

בכנס השקת הספר, בבית התנועה הקיבוצית בתל אביב, סיפרה העורכת ד"ר אסתר הרצוג, כי "הספר צמח מתוך התלבטות והתדיינות על מהות והשלכות הראייה הפמיניסטית את השואה, ביחד עם שותפותי למסע זה, בתיה ברוטין, אניטה טרסי, נעמי שימשי ויונת קלר. המודעות הפמיניסטית הביאה אותי ואת חברותי, השותפות ליוזמה של קידום השיח הפמיניסטי על השואה בישראל, לעסוק בה בעזרת משקפיים פמיניסטיות. את העניין העמוק בשואה מזווית פמיניסטית אני חבה לחוקרות שפרצו את הדרך לעיסוק בשואה מתוך הזהות המשותפת של נשים בעולם".

ייחודו של הספר בהבאת קולה של האישה היהודי ייה בתקופת השואה כפי שהוא מסופר על-ידי נשים ומזווית הראייה שלהן, שלא מצא את ביטויו ההולם במחקר השואה עד כה. הוא מספר על התנסויותיהן המיוחדות של נשים בשואה ועל אופן התמודדותן לשמירת התא המשפחתי מול הכיליון ועל הדרכים שבהן הן מנסות לשמר את זיכרונותיהן. מאמריהן של חוקרות השואה שבאסופה זו עוסקים בשלושה נושאים משותפים המהווים את שערי הספר:

א. **קשרי אישה-משפחה בשואה-שינוי והמשכיות** – על השינויים שחלו במשפחה היהודית בשואה, חילופי התפקידים והתחזקות מעמדה של האישה כשהפכה למפרנסת ושומרת התא המשפחתי, כמו למשל במאמרה של פרופ' דליה עופר על "אסטרטגיות של נשים במאבק לחיים בתקופת השואה"; או על ההתמודדות, הדילמות נקיטת האחריות ונקיטת היוזמה של נשים, כפי שמפרטת אניטה טרסי במאמרה "משפחות בתקופה שואה כמוקדי הכרעה והתנהלות אקטיבית". גבורה ומנהיגות של נשים בשואה – על התפקידים המיוחדים שהוטלו על נשים שהיו שותפות למאבק המחתרתי ולמנהיגות של נשים המשתקפים למשל במאמריהן של נעמי שימשי "לונקה וטמה – קשריות מובילות בתנועת "דרור" בפולין הכבושה ושל רושל ג' סידל "אסירות פוליטיות במחנה הריכוז רווסבריק.

ב. **נשים ומגדר בזיכרון השואה** – הנצחת השואה מנקודת ראייתן של הנשים ודרך הייחודית בשימור זיכרון השואה, כפי שמבטאת למשל הסופרת נאוה סמל במאמרה "אמא אישה שורדת": על האם הניצולה שבמרוצת השנים העבירה לילדיה "מצבור של קרעי זיכרונות וטוותה בשבילם חוט אחר חוט. מבלי דעת היינו לאורגים"; או על-ידי נשים בנות "הדור השני", ובמאמרה של בתיה ברוטין "הירושה- השואה ביצירות של אמניות ישראליות "דור שני". תמונת השואה נארגת מסיפור התהליכים ההיסטוריים והאירועים של הקולקטיב, אך היא תעשה מובנת ושלמה רק משנצרך לה את סיפורו של היחיד. הגיע הזמן

שקולן של הנשים שהובלע בסיפור השואה יישמע לפרטיו, כפי שהוא מושמע בספר זה, כדי שנדע לכבד, להעריך ולשמר את מאבקן של האמהות והסבתות שלנו להישרדות, סיפור של גבורה בכל יום ובכל שעה במהלך שנות האימה.

הזמנה לבני הדור השלישי בגילים 22 עד 26 להצטרף למפגש עם צעירים

מגרמניה

פרויקט לצעירים מגרמניה ומישראל נפתח עם ביקורם בארץ של שמונה סטודנטים מגרמניה, בחודש מאי האחרון. בהמשך מתוכנן סיור משותף ברפובליקה הצ'כית. בתכנית ביקור בטרזין, בפראג ובאתרים נוספים, בהדרכת מרדכי לבני וחנה דרורי. מועד הנסיעה בשבוע השלישי של חודש אוגוסט. כל משתתף יחויב בדמי השתתפות סמליים בשיעור 570 ₪. לפרטים אפשר לפנות בטלפון לאניטה טרסי 054-6678832. הקבוצה הישראלית תמנה שמונה משתתפים, וארבעה מהם כבר נקבעו. אנא הזדרזו!!!

דמי חבר

חברים שעדיין לא שלמו דמי חבר לשנת 2006 מוזמנים לעשות זאת בהקדם. תרומות אישיות, בנוסף יתקבלו בברכה.
דמי חבר ליחיד: 120 ₪ ולמשפחה: 180 ₪.
ניתן לשלוח המחאה לבית טרזין, גבעת חיים איחוד, עמק חפר, 38935 או לבצע תשלום באמצעות כרטיס ויזה על פי הוראה טלפונית ל 04-6369515 או לנייד של אניטה טרסי: 054-6678832.
המלצת צוות הבית: כדאי להתקשר בימי רביעי, יום העבודה של ליאורה כהן, גזברית הבית.

עורכים את דפי דור ההמשך : טלילה וצביקה כסלו

שאלון לבני דורות ההמשך

נא למלא, לתלוש ולשלוח בדואר לבית טרזין, גבעת חיים איחוד, עמק חפר, 38935

אני בן / בת דור שני / שלישי של ניצולי שואה (מחק המיותר)

שם _____ רחוב _____ עיר _____

מיקוד _____ טלפון _____ נייד _____ פקס _____

דוא"ל _____

אני בן / בת נכד / נכדה של _____ שנולדו ב _____

משלם דמי חבר שנתיים לעמותה כן / לא.

באם לא – מוכן לשלם דמי חבר שנתיים או סכום קבוע חודשי / שנתי בסך של _____

באם משלם דמי חבר שנתיים – מוכן להגדיל את הסכום לסכום שנתי / חודשי של _____

משתתף קבוע בפעילויות "בית טרזין" - כן / לא

מקבל באופן קבוע את פרסומי "בית טרזין" - כן / לא

באם לא – מעוניין לקבל באופן קבוע לכתובת _____

כוונתנו לתעד את סיפורי ניצולי הגטן בני הדור הראשון במצלמות וידיאו ביתיות

האם תהיה מוכן לקחת חלק ולצלם / לראיין בתיעוד זה? כן / לא האם ברשותך

מצלמת וידאו

כן / לא

האם תרצה לראיין / לצלם את קרובי משפחתך או את מי ש"בית טרזין" יבקש

ממך?

באיזה נושא אתה מוכן להתנדב ב"בית טרזין": מחשוב / הקלדת חומר – בבית

טרזין או בביתך / תמלול קלטות / תרגום מ _____ ל _____ /

גיוס כספים / הדרכה / _____ / _____ / _____ /

האם לדעתך יש לערוך פעילויות נוספות במהלך השנה ואם כן מה למשל?

נושאים נוספים שרצית להעלות

אנו מודים על שיתוף הפעולה,

צוות הבית וחברי ועד העמותה